

УКРАЇНСЬКЕ
ТОВАРИСТВО
ОХОРОНИ
ПАМ'ЯТНИКІВ
ІСТОРІЇ
ТА КУЛЬТУРИ

ЛЬВІВСЬКА
ОБЛАСНА
ОРГАНІЗАЦІЯ

ВИДАВНИЦТВО
«КАМЕНЯР»

СКАРБИ НАРОДНІ

Я К И М З А П А С К О

КОЛИСКА
УКРАЇНСЬКОГО
ДРУКАРСТВА

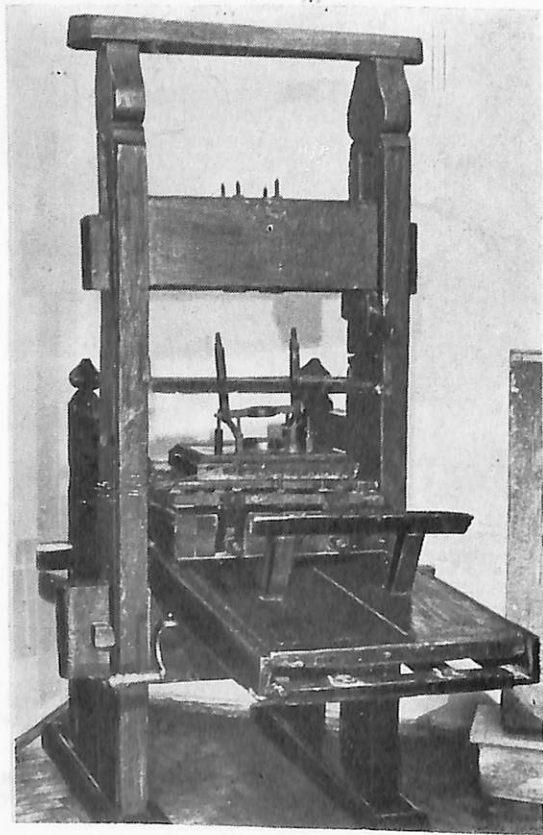
✻

Л Ъ В І В 1 9 7 2

РОЗПОВІДЬ
ПРО БАГАТІ
ДРУКАРСЬКІ ТРАДИЦІЇ ЛЬВОВА,
ЗАПОЧАТКОВАНІ У XVI ст.
СЛАВЕТНИМ РОСІЙСЬКИМ
І УКРАЇНСЬКИМ ПЕРШОДРУКАРЕМ
ІВАНОМ ФЕДОРОВИМ

Львів. Місто перших друкарів, перших на Україні друкованих книжок... Так, саме тут народжувалося й розвивалося, мужніло українське книгодрукування. Шлях від кількох сотень примірників «Апостола» і «Букваря», які вийшли чотириста років тому, до сьогодні, коли лише республіканське видавництво «Каменяр» має на своєму рахунку тисячі назв книг загальним тиражем понад 30 млн. примірників, коли Львів став великим центром поліграфічної та видавничої справи,—цей шлях складний і цікавий. Простежити його — означає простежити історію львівського книгодрукування, історію, багату на цінні пам'ятки друкарського мистецтва нашого народу.

Старовинний
друкарський
верстат

Скульптурний портрет
Івана Федорова
роботи В. Телішева

Становлення львівського й українського друкарства пов'язане з ім'ям славетного російського та українського першодрукаря Івана Федорова, який спирався на підтримку тих кіл українського населення, що саме в цей час розгорнули боротьбу проти національного гноблення, за розвиток української культури. 1574 року у Львові з друкарського верстата Федорова вийшли в світ дбайливо видрукувані й майстерно оздоблені книги «Апостол» і «Буквар», найдавніші з українських друків, які збереглися до нашого часу. Кілька примірників Львівського «Апостола» знаходяться у львівських книгосховищах. «Буквар» зберігся лише в одному примірнику. Його виявлено в збірці слов'янських стародруків бібліотеки Гарвардського університету.

Друкарня Федорова, найбільш ймовірно, містилась у приміщенні Онуфріївського монастиря (вул. Богдана Хмельницького, 36). На території монастиря Федорова й поховали, поклавши на могилу плиту з таким написом: «Іоанъ Федоровичъ друкать москвитинъ, который своимъ тщаніемъ друкованіе занедбалое обновилъ. Преставися въ Лвовѣ року АФПГ (1583.— Я. З.) декемвріа Є (5 грудня.— Я. З.)... Друкать книгъ пред тимъ не виданыхъ».

Онуфріївський монастир, у якому містилась друкарня Івана Федорова

Напис на надгробному камені Івана Федорова,
скопійований Модестом Гринецьким
28 вересня 1817 р.

Плита до нашого часу, на жаль, не збереглася: у 1883 р. вона безслідно зникла. Проте ще в 1817 р. львівський монах Модест Гринецький зробив графічну копію плити з неповним відтворенням тексту. Згодом було виготовлено зліпок, який зберігається в Державному історичному музеї в Москві, а копія зліпка — у Львівському історичному музеї.

Львів'яни свято бережуть пам'ять про видатного українського друкаря. Ім'я Федорова присвоєно Українському поліграфічному інституту. Його ж ім'ям названо одну з вулиць у центрі міста.

Поставлене на міцні підвалини українське друкарство з часом набуло значного поширення. Друкарні з'являються не тільки у визначних культурних центрах України — Києві, Чернігові, Острозі, Почаєві, а й в невеличких містах і навіть селах...

Наприкінці XVI ст. важливим друкарським осередком була друкарня Львівського братства. З цієї друкарні вийшло багато художньо та історично вартісних першодруків. У 1591 р. тут видано «Просфоннму» — перший в східнослов'янських літературах окремий друкований збірник поетичних творів, «Граматику доброглаголивого еллинословенського языка» — першу оригінальну наукову працю. Первістком української археографії вважається твір під назвою «Собор в городе Вилни отправований», вміщений як додаток до братського друку «Книга о св'ященстві» (1614 р.).

Надгробна плита з могили
Івана Федорова (гінсова копія)

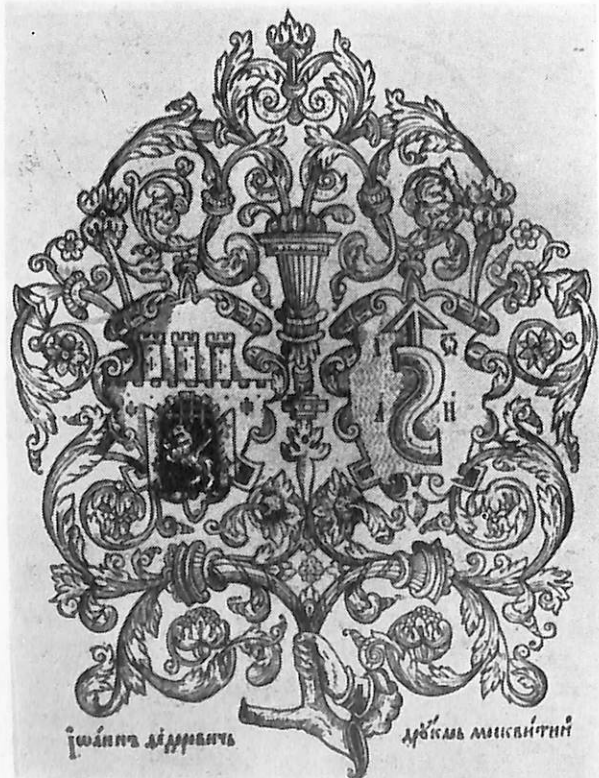
Книга «Апостол», надрукована Іваном Федоровим у Львові (1573—1574 рр.)

Друкарем «Собору» був Памво Беринда — видатний діяч української культури початку XVII ст., автор знаменитого «Лексікона славенороського» — першого друкованого українського словника (Київ, 1627 р.).

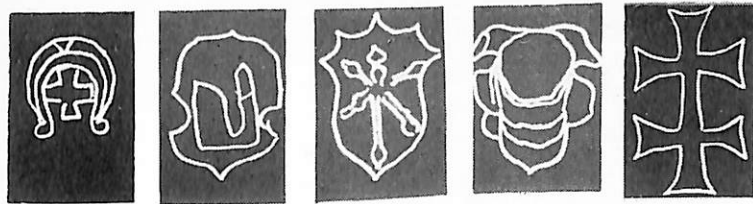
Протягом XVII—XVIII ст. братські друкарі видавали чимало гарно видрукованих і майстерно оздоблених книг: «Октоїх» (1630 р.), «Євангеліє» (1636 р.), «Анфологон» (1694 р.), «Філософія Аристотелева» (1745 р.), «Службник» (1759 р.), «Іфіка ієрополітика (філо-

Сторінка
3 «Апостола»

Друкарська марка Івана Федорова («Апостол»)

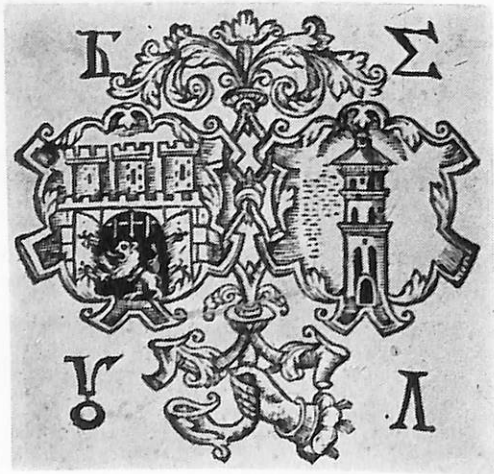
Водяні знаки з львівського «Апостола»

софія повчальна» (1760 р.) та інші. В оздобленні львівських братських друків брали участь видатні українські гравери — Ілля, Євстахій Завадовський, Никодим Зубрицький, Іван Филипович та інші.

Крім братської у Львові в XVII—XVIII ст. діяли кирилівські друкарні Михайла Сльозки (1638—1667 рр.), Желиборського (1645 р.), Шумлянського (1687—1688 рр., 1700 р.). З друкарні Шумлянського у 1700 р. вперше в історії східнослов'янського книгодрукування випущено нотну книгу «Ірмологіон», набрану й віддруковану набірним нотним шрифтом. Відливання нотного шрифту, складання тексту і друкування книги здійснив талановитий львівський «типограф» і «гісар» Йосиф Городецький.

У Львові наприкінці XVI—XVIII ст. видано значну кількість книжок польською та латинською мовами. Перші польські друки з'явилися тут у 1578 р. — через чотири роки після виходу в світ українських видань Івана Федорова. Польські книги виготовлені в похідній друкарні краківського друкаря Миколи Шарфенберга.

У Львові існували також польські друкарні Яна Шеліги (1626—1636 рр.), колегії єзуїтів (1642—1773 рр.), братства св. Трійці (1713—1786 рр.), Івана Филиповича (1753—1764 рр.). Друкарня

Друкарський знак
братської друкарні,
перероблений
з друкарського знака
Івана Федорова

Піллерів (XVIII—XIX ст.) у 1776 р. видала першу на Україні газету «Gazette de Leopol», яка виходила раз на тиждень французькою мовою.

Цікаве явище в історії львівського книгодрукування — видання у XVII ст. книг вірменською мовою, окремі примірники яких зберігаються у львівських книгосховищах. Перша книжка вірменською мовою надрукована у 1616 р. Це був псалтир («Самгос»). Двома роками пізніше з'явився молитовник («Альгиш Бітікі»), надрукований вірмено-половецькою мовою. Року видання «Магічної книги» (лікарський poradnik з медичними рецептами) поки що не встановлено.

«Ірмологіон», перша в історії східнослов'янського книгодрукування книга, набрана й видрукована набірним потиним шрифтом (Львів, 1700 р.)

Варто відзначити й такі досягнення львівської поліграфії, як створення у 1814 р. першої спеціалізованої словолитні, заснування першої на Україні літографії (1822 р.), поява першої механічної друкарської машини (1842 р.).

На кінець XIX — початок XX ст. у Львові діяло декілька поліграфічних підприємств. Одним з найбільших була друкарня Нау-

ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ.
ΓΡΑΜΜΑ-
ΤΙΚΑ ΔΟΒΡΟΓΛΑΓΟ-
ΛΗΒΑΓΟ ΕΛΛΗΝΟΣΛΟΒΕΝ
скаго ѣзыка. Совершеннаго
искуства ѳемѣ частей слова.

Книжка ꙗко многоименитомъ
Російскомъ родѣ.

В О Л В О В ъ.
Владислави братскоѣ. Родѣ,
А Ф У А.

Титульна сторінка «Граматики доброглаголивого еллинословенскаго языка»,
що вийшла з друкарні Львівського братства в 1591 р.

Гравюра з книги А. Венгриновича «Syllabus marianus» (Львів, 1717 р.),
що зображує працю друкарів

кового товариства ім. Т. Г. Шевченка, яка видала чимало наукової
та художньої літератури українською мовою. У Львові друкувалися
твори Тараса Шевченка, Івана Франка, Лесі Українки, Михайла
Коцюбинського, Івана Нечуя-Левницького, Михайла Старицького,
Василя Стефаника, Юрія Федьковича та багатьох інших класиків
української літератури.

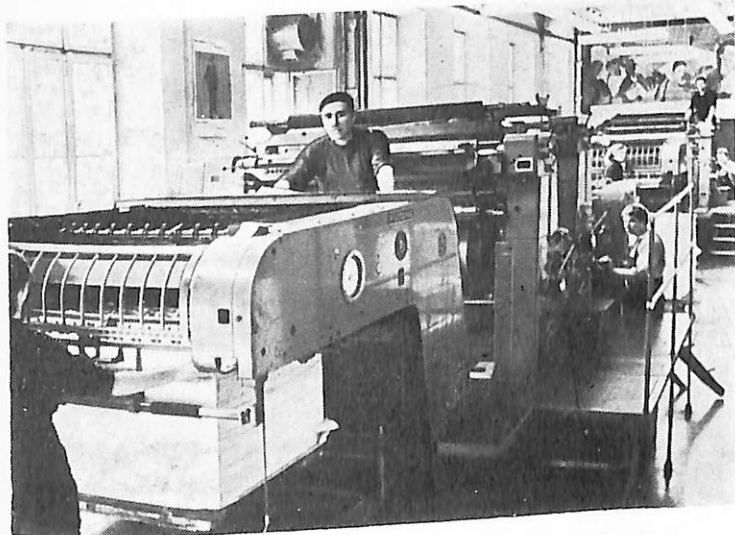

GAZETTE DE LEOPOL
DU PREMIER JANVIER 1776.

Заголовок першої газети на Україні (1776 р.)

З кінця XIX ст. Львів стає важливим осередком видання революційної літератури. Тут друкуються перші українські видання творів Ф. Енгельса «Початок родини, приватної власності і держави», «Людвіг Фейербах» (1899 р.), а в 1902 р. — перший український переклад «Маніфесту комуністичної партії» К. Маркса та Ф. Енгельса.

У львівській соціал-демократичній газеті «Воля» передруковувались окремі статті з ленінської «Искры».

Львівська друкоофсетна фабрика «Атлас». Офсетний цех

Як уже згадувалося, в наш час Львів став великим центром поліграфічної та видавничої справи. Тут зосереджені великі поліграфічні підприємства — друкоофсетна фабрика кольорового друку «Атлас», книжкова фабрика, друкарня видавництва «Вільна Україна», друкарня Львівського університету. Єдиний у республіці і друкує в Радянському Союзі Український поліграфічний інститут ім. Івана Федорова, Львівський поліграфічний технікум та Львівське професійно-технічне училище поліграфістів готують висококваліфікованих фахівців.

Український поліграфічний інститут
ім. Івана Федорова у Львові

ліфікованих фахівців поліграфічної та видавничої справи. Значний вклад у розвиток поліграфічної техніки вносить Український науково-дослідний інститут поліграфічної промисловості.

У Львові виходять три обласні газети — «Вільна Україна», «Львовская правда», «Ленінська молодь», республіканський журнал «Жовтень», близько 20 багатотиражних заводських та вузівських газет. Республіканське книжково-журнальне видавництво «Камінь» та видавництво Львівського державного університету щорічно видають сотні книг. У нашому місті вперше побачили світ твори видатних радянських письменників С. Тудора, О. Гаврилюка, Я. Галана, С. Козланюка, Ю. Мельничука, Г. Тютюнника... Чимало створених у Львові книг відзначаються високим рівнем поліграфічного виконання та художнього оформлення.

Неподалік від Львівського автобусного заводу, на вул. Артема, закінчується спорудження потужного поліграфічного комбінату. Тут друкуватимуться центральні, республіканські, обласні та багатотиражні газети. На комбінаті встановлюється найновіше поліграфічне обладнання, редакції газет розташуються у просторих, світлих приміщеннях.

Поліграфісти та видавці Львова свято бережуть багаті друкарські традиції, започатковані ще Іваном Федоровим, примножують і розвивають їх. Осередям друкарських здобутків у минулому і за радянської доби стане музей друку, який створюється в нашому місті (в приміщенні колишнього Онуфріївського монастиря) з ініціативи Львівської обласної організації Українського товариства охорони пам'яток історії та культури.

002
3—30

Редактор
Б. Гришук
Художнє оформлення
Г. Плєсканка
Технічний редактор
Ц. Буркатовська
Коректор
О. Хованець

Запаско Аким Прохорович
КОЛЫБЕЛЬ
УКРАИНСКОГО
КНИГОПЕЧАТАНИЯ
(На украинском языке)

Здано до набору 20/X-1971 р.
Підписано до друку 2/II-1972 р.
Формат 60×90¹/₂. Папер. арк. 0,5
Друк. арк. фіз. 1. Авт. арк. 0,27.
Видавн. арк. 0,715. БГ 10465.
Зам. 1159. Тираж 5000.
Папір крейд. Ціна 8 коп.
Видавництво «Каменярь»,
Львів, Підвальна, 3.
Друкоffsetна фабрика «Атлас»
Комітету по пресі
при Раді Міністрів УРСР,
Львів, Зелена, 20.